

**AHOLINI EKOLOGIK MADANIYATINI OSHIRISH**

Buxoro davlat texnika universiteti

Sanoat ekologiyasi va gidrologiya kafedra o'qituvchisi

Murodova Xilola Umarqulovna

khilolamurodova.08@gmail.com

Sanoat ekologiyasi va gidrologiya kafedra o'qituvchisi

Islomova Marjona Nodir qizi

Islomova1811@gmail.com

ANNOTATSIYA. *Mazkur maqola aholini ekologik madaniyatini oshirish masalasiga bag'ishlangan bo'lib, ekologik madaniyatning mohiyati, uning asosiy jihatlar va ahamiyati haqida batafsil ma'lumot beradi. Ekologik madaniyat — bu insonlarning tabiatga bo'lgan munosabatini o'zgartirish, atrof-muhitni himoya qilish va tabiatni asrashga yo'naltirilgan ongli yondoshuvdir. Maqolada ekologik ta'lim, ijtimoiy mas'uliyat, ekologik tashabbuslar va ekologik madaniyatni oshirishda ommaviy axborot vositalarining roli haqida so'z yuritilgan. Shuningdek, ekologik madaniyatni rivojlantirishda davlat, jamiyat va shaxsning o'rni hamda ularning atrof-muhitni himoya qilishdagi mas'uliyati ko'rsatilgan. Maqola aholini ekologik madaniyatga oid bilimlar bilan ta'minlash, ekologik muammolarni hal qilish va barqaror rivojlanishga erishish yo'lida amalga oshirilishi lozim bo'lgan amaliy choralarni yoritadi. Bu ilmiy ish ekologik madaniyatni oshirish uchun ijtimoiy va ta'lim tizimida zaruriy o'zgarishlarni amalga oshirishda asosiy qo'llanma bo'lishi mumkin. Aholini ekologik madaniyatini oshirish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Ekologik madaniyatning asosiy maqsadi — jamiyat a'zolarining tabiat va atrof-muhitga bo'lgan mas'uliyatli munosabatini shakllantirishdir. Bu esa ekologik bilimlarni kengaytirish, atrof-muhitni himoya qilishga yo'naltirilgan amaliy choralar va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish orqali amalga oshiriladi. Ekologik madaniyatni oshirish, shuningdek, odamlarni tabiatni asrashga, chiqindilarni kamaytirishga, energiya samaradorligini oshirishga va*



qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishga undaydi. Maqolada ekologik ta'limning o'rni, ijtimoiy tashabbuslar va ekologik madaniyatni oshirishda ommaviy axborot vositalarining roli, shuningdek, davlat va jamiyatning ekologik mas'uliyatga bo'lgan yondoshuvi muhokama qilinadi. Aholini ekologik madaniyatga oid bilimlar bilan ta'minlash, ekologik qonunlarni joriy etish va jamiyatning barcha qatlamlarini bu jarayonlarga jalb qilish juda muhimdir. Ekologik madaniyatni oshirish faqat ekologik bilimlarni tarqatish bilan cheklanmaydi. Bu, shuningdek, ekologik qadriyatlarni, yashil texnologiyalarni, barqaror rivojlanish tamoyillarini jamiyatda joriy etishga, shuningdek, ekologik muammolarni hal qilishda aholi ishtirokini faollashtirishga qaratilgan kompleks yondoshuvni talab qiladi. Bunday yondoshuv, o'z navbatida, tabiatni asrashga bo'lgan ongli yondoshuvni kuchaytiradi va uzoq muddatda barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. So'nggi yillarda ekologik muammolar global darajada dolzarb masalaga aylangan. Aholi sonining ortishi, urbanizatsiya, sanoatning rivojlanishi va tabiiy resurslardan cheksiz foydalanish natijasida ekologik muvozanat buzilmoqda. Ekologik madaniyat – bu insonning tabiatga, ekologik tizimlarga ongli munosabati, ekologik bilim, ko'nikma va qadriyatlarning uyg'unligidir. Bu madaniyat fuqarolarning hayot tarziga namoyon bo'lib, tabiatga zarar yetkazmaslik, atrof-muhitni muhofaza qilishga intilish orqali ko'zga tashlanadi.

Annotation: This article is dedicated to the issue of increasing the ecological culture of the population, providing detailed information about the essence, key aspects, and importance of ecological culture. Ecological culture is a conscious approach aimed at changing human attitudes toward nature, protecting the environment, and preserving nature. The article discusses ecological education, social responsibility, ecological initiatives, and the role of mass media in promoting ecological culture. It also highlights the role of the state, society, and individuals in the development of ecological culture and their responsibility in protecting the environment. The article outlines the practical measures that need to be implemented in order to provide the population with ecological knowledge, solve environmental problems, and achieve sustainable development. This scientific work



can serve as a primary guide for implementing necessary changes in social and educational systems to increase ecological culture. Increasing the ecological culture of the population is one of the most urgent issues today. The primary goal of ecological culture is to shape responsible attitudes of society members toward nature and the environment. This is achieved by expanding ecological knowledge, implementing practical measures aimed at environmental protection, and increasing social responsibility. Increasing ecological culture also encourages people to preserve nature, reduce waste, improve energy efficiency, and use renewable energy sources. The article discusses the role of ecological education, social initiatives, and mass media in promoting ecological culture, as well as the ecological responsibility of the state and society. It is crucial to provide the population with ecological knowledge, implement ecological laws, and involve all social layers in this process. Increasing ecological culture is not limited to spreading ecological knowledge. It also requires the introduction of ecological values, green technologies, and sustainable development principles into society, as well as stimulating public participation in solving ecological problems. Such an approach, in turn, strengthens the conscious attitude toward nature and contributes to ensuring sustainable development in the long run. In recent years, environmental problems have become a global issue. Population growth, urbanization, industrial development, and unlimited use of natural resources have disrupted ecological balance. Ecological culture is a person's conscious attitude toward nature and ecological systems, the integration of ecological knowledge, skills, and values. This culture manifests itself in the lifestyle of citizens, seen through their efforts to avoid causing harm to nature and their desire to protect the environment.

Kalit so'z. Eko-ta'lim, , ekologiya, chiqindilar, texnologiya, tabiatni asrash, yashil texnologiya, antropogen, landshaftlar, gravitatsiya, relyef, component, rekultivatsiya, gerbitsid, pestitsid.

Kirish. Zamonaviy dunyo ekologik muammolarni hal qilishda yangi va samarali yondashuvlarni izlashni talab qilmoqda. Iqlim o'zgarishi, tabiat



resurslarining tugashi, atrof-muhitning ifloslanishi kabi ekologik muammolar global darajada jamiyatni jiddiy xavf ostiga qo'ymoqda. Bularning barchasi nafaqat tabiatning sog'lomligini, balki inson hayoti va kelajagini ham tahdid ostiga solmoqda. Ushbu vaziyatda aholini ekologik madaniyatini oshirishning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ekologik madaniyat, shuningdek, tabiat va atrof-muhitga bo'lgan mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga qaratilgan muhim omil hisoblanadi. Hozirgi kunda atrof-muhit muammolari dunyoning har bir burchagida dolzarb masalaga aylangan. Iqlim o'zgarishi, chiqindilarni boshqarish, tabiiy resurslarni isrof bilan ishlatish kabi ekologik muammolar nafaqat tabiiy muhitni, balki insoniyatning kelajagini ham tahdid ostiga qo'ymoqda. Aholining ekologik madaniyatini oshirish, ayniqsa, ekologik ta'lim va ongni shakllantirish masalalari, bunday muammolarga qarshi kurashda asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ekologik madaniyat — bu insonlarning tabiatga, atrof-muhitga bo'lgan mas'uliyatli va ongli munosabatini anglatadi. Bunga ekologik bilimlar, qadriyatlar, ko'nikmalar va amaliyotlar kiradi. Ekologik madaniyatni oshirishning asosiy maqsadi — jamiyatda ekologik ongni shakllantirish, atrof-muhitni asrashga va barqaror rivojlanishga bo'lgan mas'uliyatni kuchaytirishdir. Bugungi global ekologik muammolarni hal qilishda faqat ilmiy tadqiqotlar yoki texnologik yechimlar yetarli emas, balki har bir insonning ekologik mas'uliyati, atrof-muhitga bo'lgan yondashuvi ham katta rol o'ynaydi. Aholini ekologik madaniyatga oid bilimlar bilan ta'minlash, ularni ekologik muammolarni hal qilishda faollashtirish va barqaror rivojlanishga erishish uchun zarur bo'lgan amaliy choralarni ko'rish zarur.

MAVZUNING DOLZRABLIGI. Ekologik madaniyatni oshirishning o'ziga xos yo'nalishlari mavjud: ekologik ta'limni rivojlantirish, ijtimoiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash, yashil texnologiyalarni joriy etish va ekologik qonunlarni kuchaytirish. Aholi orasida ekologik madaniyatni oshirish faqatgina ekologik bilimlarni tarqatish bilan cheklanmaydi, balki jamiyatning barcha qatlamlarini bu jarayonga jalb qilishni talab etadi. Shu bois, ekologik madaniyatni oshirish nafaqat atrof-muhitni himoya qilish, balki insoniyatning kelajagi uchun barqaror rivojlanishni ta'minlash, tabiatni asrash va resurslarni samarali



foydalanishga intilish bilan bog'liq masalalarning jamiyatda keng muhokama qilinishini taqozo etadi. Maqolada aholini ekologik madaniyatini oshirish yo'llari, ekologik ta'limning o'rni, ijtimoiy mas'uliyat va ekologik tashabbuslarning samaradorligi haqida batafsil fikr yuritiladi. Bugungi kunda aholini ekologik madaniyatini oshirish masalasi dunyoning turli burchaklarida har xil shakllarda ko'tarilmoqda. Tabiatni asrash, ekologik ta'lim berish, yashil texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash kabi muammolar jamiyatning barcha qatlamlarini o'z ichiga olgan keng ko'lamli yondoshuvni talab qiladi. Shuningdek, ekologik madaniyatni oshirish uchun davlat va jamiyatning barcha darajalari, ekologik qonunlar va dasturlarni ishlab chiqish, ekologik targ'ibot faoliyatini kengaytirish zarur. Ekologik ta'lim-ekologik madaniyatni oshirishning asosiy vositalaridan biridir. Aholini ekologik bilimlar bilan ta'minlash, ekologik muammolarni tushuntirish, ularni bartaraf etish uchun zarur amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, ekologik ongni shakllantirish ekologik madaniyatni oshirishning eng samarali yo'lidir. Ekologik ta'lim tizimi nafaqat maktablarda, balki o'rta va yuqori ta'lim muassasalarida ham, shuningdek, ommaviy axborot vositalari orqali amalga oshirilishi lozim. Ijtimoiy mas'uliyat-ham ekologik madaniyatni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Har bir insonning ekologik mas'uliyati — bu uning atrof-muhitga bo'lgan yondoshuvi, tabiatni saqlash, chiqindilarni kamaytirish va barqaror hayot tarzini yaratishdagi faolligi. Ekologik tashabbuslar, jumladan, chiqindilarni qayta ishlash, suvni tejash, energiya sarfini kamaytirish kabi faoliyatlar jamiyatni birlashtirish va ekologik madaniyatni oshirishda muhim omildir. Ekologik madaniyatni oshirishda ommaviy axborot vositalarining roli ham katta. Bugungi kunda televideniye, radio, internet, ijtimoiy tarmoqlar orqali ekologik ma'lumotlarni tarqatish va aholini ekologik masalalarda xabardor qilish keng tarqalgan. Ommaviy axborot vositalari ekologik targ'ibot va reklama qilish, ekologik tadbirlarni tashkil etish orqali aholini ekologik madaniyatga jalb qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Tabiatni asrash va yashil texnologiyalarni qo'llash, ekologik madaniyatni oshirishda asosiy yo'nalishlardan biridir. Tabiatni asrash, suv va energiya resurslaridan samarali foydalanish,



chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash kabi amaliyotlar ekologik madaniyatni amalda rivojlantiradi. Yashil texnologiyalarni joriy etish esa, o'z navbatida, barqaror rivojlanishning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Ekologik qonunlar va hukumatning roli ham ekologik madaniyatni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Davlat ekologik siyosatini ishlab chiqish, ekologik qonunlarni kuchaytirish, jahon standartlariga mos ravishda ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash kerak. Ekologik qonunlar tabiatni asrash va resurslardan oqilona foydalanishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishda davlatning mas'uliyatini kuchaytiradi. Aholini ekologik madaniyatini oshirish faqatgina ilmiy yoki texnologik yondoshuvlar bilan cheklanmaydi, balki jamiyatda ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirishni, barqaror rivojlanish tamoyillarini keng yoyishni, ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashni talab etadi. Bu masalani hal qilishda ekologik ta'lim, ijtimoiy mas'uliyat, ekologik qonunlar, yashil texnologiyalar va jamiyatning barcha qatlamlarining ishtiroki zarurdir. Shunday qilib, aholini ekologik madaniyatini oshirishning samarali yo'llari orqali jamiyatni barqaror rivojlantirish mumkin. Tabiatni muhofaza qilish - tabiat va uning boyliklaridan oqilona foydalanishga, tabiatni inson manfaatlarini ko'zlab ongli ravishda o'zgartirishga, tabiat boyliklari va umuman tabiatni, uning go'zalligi, musaffoligini saqlab qolishga va yanada boyitishga qaratilgan barcha tadbirlar majmuasi. Tabiatni muhofaza qilish tadbirlari majmuasiga davlatlar, xalqaro tashkilotlar, jamoat, ilmiy-texnik, ishlab chiqarish, iqtisodiy va ma'muriy tashkilotlar, har bir odam tomonidan amalga oshiriladigan tadbirlar kiradi. Hozirgi vaqtda inson yashab, to'xtovsiz munosabatda bo'lib kelayotgan tabiiy muhit uzoq geologik davrlar 4,5–4,7 milliard yil mobaynida bir qancha omillarning birgalikda ta'sirida, ya'ni Quyosh nuri, Yerning gravitatsiya kuchi, ko'lami, aylanma harakatlari, tektonik harakatlar, havo va suv qobiqlarining vujudga kelishi va o'zgarishi, ekzogen jarayonlar ta'siri, organik dunyoning paydo bo'lishi va taraqqiyoti ta'sirida tarkib topgan. Tabiiy muhitning holati o'zaro ta'sir etib turuvchi ko'p omillarning murakkab majmuida tarkib topgan tabiiy muvozanatga bog'liq. Chunki bir joyning iqlimi Quyosh nurining tushish burchagiga, ya'ni geografik kenglik, yer yuzasining



tuzilishi, shamollar, okeanlarning uzoq yoki yaqinligi, oqimlari va boshqalarga; o'simliklar qoplami esa iqlim, yer yuzidagi tog' jinslari, relyef, tuproqlarga bog'liq. Bu tabiiy omillarning birontasida o'zgarish ro'y bersa, tabiiy muvozanat buziladi, bu esa tabiiy muhitda o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Ba'zan, tabiatning biror komponentiga ko'rsatilgan arzimagan ta'sir hech kutilmagan katta o'zgarishlarga, xususan, xavfli o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Har qanday tirik mavjudot o'z atrofini o'rab turgan tabiiy muhit bilan o'zaro ta'sirda bo'ladi, undan o'ziga kerakli narsalarni oladi, shu muhitda moslashadi, muhit tarkibiga, undagi modda va energiyaning aylanma harakatiga ma'lum darajada o'zgarish kiritadi. Yerning havo qobig'idagi hozirgi gazlar tarkibi, miqdori, ayrim foydali qazilmalari, masalan, ohaktosh, toshko'mir, qo'ng'ir ko'mirning hosil bo'lishi, tuproq qoplamining tarkib topishi, rivojlanishi organizmlarning hayot faoliyati natijasidir. Organik dunyoning tabiiy muhit bilan o'zaro ta'siri biologik evolyutsiya jarayonida yangi turlarning paydo bo'lishi, raqib turlar sonining ko'payishi yoki kamayishi va atrof muhitning o'zgarishi natijasida o'zgaradi. Yerda odamning paydo bo'lishi organik dunyo bilan tabiiy muhit o'rtasidagi o'zaro munosabatni tubdan o'zgartirib yubordi. Inson tabiatga mehnat qurollari vositasida yaylovlardan noto'g'ri foydalanish oqibatida ta'sir ko'rsatadi. U o'zining tabiat bilan bo'lgan o'zaro ta'siri usullarini takomillashtirib boradi. Natijada inson yashay oladigan hudud kengayadi, foydalaniladigan tabiiy elementlar soni va hajmi ortadi, binobarin, insonning tabiatga tazyiqi sifat jiqatidan ham, ko'lam jihatidan ham ko'payadi. Inson o'zi yashashi va faoliyat ko'rsatishi uchun tabiiy muhitdan tashqari yana sun'iy muhitni ham bunyod etadi. Masalan, shaharlar, turar joy binolari, bog'lar, suv omborlari, yo'llar va boshqa Ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishi, fan va texnikaning taraqqiy etishi bilan, tabiiy boyliklarning ahamiyati, ulardan foydalaniladigan sohalar, ularni ishlatish shakllari ham o'zgarib boradi. Qadimda bir necha xil kimyoviy elementlardan foydalanilgan bo'lsa, hozirgi vaqtda mavjud barcha elementlardan foydalaniladi. Shu bilan birga ko'pchilik foydali qazilmalar tobora ko'proq qazib chiqarilmoqda. Insonning tabiatga ta'siri kuchayishidan, antropogen landshaftlar ko'paymoqda. Hayvonot va o'simlik olamidan rejasiz foydalanish yoki



inson faoliyati bilan bogʻliq boshqa sabablar tufayli 16-asrning oxirlaridan 20-asrning 70-yillarigacha umurtqali hayvonlarning 250 turi va kichik turlari butkul yoʻqolib ketdi. 80-yillardan boshlab xar yili oʻrtacha 1 ta hayvon turi va 50 ga yaqin oʻsimlik turi yoʻqolib bormoqda. Qush va sut emizuvchilarning 1000 dan ortiq turi yoʻqolib ketish arafasida turibdi. Yil davomida 1 milliard tonna yoqilgʻi yoqiladi, atmosferaga yuzlab million tonna azot oksidi, oltingugurt, uglerod, qurum, chang va boshqalar chiqariladi. Tuproq va suvlar sanoat va maishiy chiqindilar bir necha milliard tonna, neft mahsulotlari bir necha million tonna, mineral oʻgʻitlar yuz million tonnaga yaqin), ogʻir metallar, radiaktiv chiqindilar bilan ifloslanadi. Inson tabiiy sharoit va boyliklardan koʻp maqsadlarda foydalanadi. Bu esa ayni paytda, tabiatni tegishlicha muhofaza qilishni ham taqozo etadi. Bular xoʻjalik, sogʻliqni saqlash va gigiyena, nafosat (estetik), turizm, ilmiy hamda tarbiyaviy maqsadga muvofiq foydalanish. Maqsadga muvofiq foydalanish deganda, tabiat boyliklaridan mamlakat yoki butun insoniyat manfaati yoʻlida foydalanish tushuniladi. Bunda hozirgi va kelajak avlodning manfaatlarini koʻzlab faoliyat yuritish nazarda tutiladi. Oʻz taraqqiyotini oldindan uzoq muddatga ilmiy asosda rejalashtira oladigan va tabiiy muvozanatni oʻzgartirmasdan foydalana oladigan jamiyatgina taraqqiyotga erishadi.

Tabiiy boyliklardan oqilona foydalanishdan tabiatda roʻy beradigan jarayonlarning oʻzaro bogʻlikligi va rivojlanishi qonuniyatlari haqidagi bilimlar katta ahamiyatga ega. Busiz tabiiy jarayonlarga baho berish, ularni xisobga olish, tabiatga, tabiat komponentlariga koʻrsatilgan har qanday taʼsirning kelajakda qanday oqibatlarga olib kelishini oldindan bilish mumkin emas. Inson tabiatdan foydalanganda va unga taʼsir koʻrsatayotganda bilishi va faoliyatida amal qilish zarur boʻlgan, asosan, 5 qonuniyat mavjud, tabiatdagi barcha komponent va elementlar oʻzaro bir-birlari bilan bogʻlangan, oʻzaro taʼsir etib, muayyan muvozanatda boʻlib, uygʻunlik hosil qilgan. Biron komponent yoki element oʻzgarsa, butun tabiiy kompleksda oʻzgarish roʻy beradi, tabiatda toʻxtovsiz modda va energiyaning aylanma harakati roʻy berib turadi. Bu xayot asosi tabiiy



jarayonlarning rivojlanishida muayyan davriyliklar mavjud sutkalik, yillik, 12 yillik, 33-35 yillik va ko'p yillik zonallik regionallik.

Insonning tabiat bilan o'zaro ta'siri jamiyat taraqqiyoti, ishlab chiqarish usullari mukammallasha borgan sari jadallashadi, tabiatdan, uning boyliklarini, qurilish va ishlab chiqarish texnikasi, aloqa vositalari yirik shaharlarni o'zgartirib, yirik vohalar, madaniy landshaftlar yaratishga, hosildor ekin hamda mevalar, mahsuldor chorva mollari yetishtirishga imkon beradi. Lekin ba'zan chuqur o'rganmasdan inson qudratiga ortiqcha baho berib, tabiatga ta'sir ko'rsatish tabiatni foydalanib bo'lmaydigan holatga, uning buzilishi va ifloslanishiga olib kelishi mumkin. Bunday manzara insoniyatning butun tarixi mobaynida kuzatiladi. Pekin 19-asrgacha insonning tabiatdan foydalanish ko'lami uncha katta bo'lmagani uchun inson faoliyatining tabiatga ta'siri ham kamroq bo'lgan. 20-asrning 2-yarmida sanoat ishlab chiqarishning rivojlanishi, qishloq xo'jaligida turli xil kimyoviy moddalarning ko'p qo'llanishi, katta maydonlarda muttasil bir xil ekinlarning yetishtirilishi, transport vositalarining ortiqcha ko'payib ketishi, shaharlarning yiriklashib ketishi, tabiat muhofazasiga yetarlicha e'tibor berilmaganligi tabiiy muhitning buzilishiga, ayrim joylarning ifloslanib ketishiga sabab bo'ldi. Ayrim konchilik sanoati rayonlarida tabiiy muhit juda buzilib ketgan. Katta maydonlarni kon chiqindi jinslari egallagan, chuqur ochiq karyerlar yer osti suvi sathini pasaytirishi natijasida o'simlik qoplami qurib bormoqda. Rekultivatsiya ishlariga, xususan rivojlanayotgan mamlakatlarda yetarlicha e'tibor berilmaydi. Hozirgi vaqtda Tabiatni muhofaza qilish muayyan o'lka yoki mamlakat doirasidan chiqib, umumjahon muammosiga aylanib bormoqda. Yerning ozon pardasidagi o'zgarishlar, dunyoda haroratning ko'tarilib borayotgani, qutbiy va tog' muzliklarining qisqarib borayotgani ana shunday muammolardan. Ayniqsa, qayta tiklanmaydigan tabiiy boyliklarning kamayib borayotganligi va atrof tabiiy muhitning ifloslanayotgani bir qancha mamlakatlarda, ayniqsa, rivojlangan mamlakatlarda tabiatni muhofaza qilish tadbirlarini ko'rishga majbur etdi. Ko'pchilik rivojlangan mamlakatlarda o'rmonlarni kesish cheklandi, yerdan kadastr asosida foydalaniladigan bo'ldi, daryo va ko'llar suvlari



tozalanib, baliqlarni ko'paytirish boshlandi. Ovchilik tartibga solindi, qo'riqxonalar, muhofaza qilinadigan hududlar ko'paytirildi. Biroq 20-asrning o'rtalaridan boshlab zararli chiqindili ishlab chiqarish korxonalarining rivojlanayotgan mamlakatlarga ko'chirila boshlangani bu mamlakatlarda atrof-muhitning ifloslanishiga sabab bo'lmoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiy qiyinchiliklar tufayli tabiatni muhofaza qilishga yetarli mablag' ajratishga qodir emas. Tabiatni muhofaza qilish sohasida xalqaro qat'iy hamkorlikning yo'qligi ham tabiiy boyliklardan foydalanishda va tabiatni muhofaza qilishda yetarlicha samara bermayapti. Hozirgi vaqtda tabiatni muhofaza qilishni ta'minlash masalalari nazariy jihatdan ishlab chiqilgan. Lekin ularni amalga oshirish juda katta mablag' sarflashni talab qiladi. Buning ustiga qirg'in qurollarini ishlab chiqarish, ularni saqlash ham tabiiy muhitning ifloslanishiga olib keladi. Shu nuqtai nazardan qirg'in qurollarni ishlashni ta'qiqlash, borlarini yo'qotish ham tabiat muhofazasida katta ahamiyatga ega. O'zbekistonda 20-asrda, ayniqsa, uning 2-yarmida qishloq xo'jaligida monokultura tizimining qo'llanishi, gerbitsid va pestitsidlarning haddan tashqari ko'p ishlatilishi, mavjud suv zaxiralaridan noto'g'ri foydalanish oqibatida atrof-muhit holatida katta salbiy o'zgarishlar ro'y berdi. Orol dengizi deyarli quridi, uning atrofida cho'llashish kuchayib ketdi, yer osti suvlari sho'rli darajasi oshdi.

XULOSA. Inson salomatligi uchun zarur sharoit buzildi, kamqonlik, gepatit, zotiljam kabi kasalliklar ko'paydi. Paxta monokulturasida ta'sirida boshqa hududlarda ham inson hayoti uchun zarur bo'lgan ekologik vaziyat yomonlashdi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, dastlabki kunlardan boshlab, tabiatni muhofaza qilishga, respublika hududini ekologik tanazzuldan muhofaza qilishga kirishdi. Tabiatni va uning komponentlarini muhofaza qilish to'g'risida bir qancha qonunlar qabul qilindi. Ma'naviy-ma'rifiy islohotlarning ustuvorligi O'zbekiston Respublikasida ma'naviyat va ma'rifat sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar jamiyatning barcha qatlamlarini qamrab olishga qaratilgan. Prezident Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasidagi nutqida yoshlarning ongu tafakkurini ma'rifat asosida shakllantirish zarurligi ta'kidlanganidek madaniy xizmatlar sifatining oshirilishi Ommaviy madaniy tadbirlar va konsert dasturlari



orqali milliy madaniyatni targ'ib qilish, sayyohlik hududlarida teatrlashtirilgan tomoshalar tashkil etish kabi tashabbuslar aholi madaniyatini oshirishga qaratilgan.

Huquqiy madaniyatning yuksalishi jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi tasdiqlangan. Bu dasturda oilada va ta'lim muassasalarida huquqiy tarbiyani shakllantirish, davlat organlari xodimlarining huquqiy madaniyatini oshirish kabi chora-tadbirlar ko'zda tutilgan.

Kitobxonlik madaniyatining rivojlanishi 2020-2025 yillarga mo'ljallangan kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish milliy dasturi doirasida kitobxonlik madaniyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu dasturda kitoblarni yuksak sifat bilan chop etish, kutubxona infratuzilmasini takomillashtirish kabi masalalar ko'rib chiqilmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **Xudoyqulova Dilorom Xolovna** – “Mamlakatimizda aholining ekologik savodxonligini rivojlantirishda ekologik-huquqiy targ'ibotning o'rni va ahamiyati”
2. **Kamolova Shohsanam Nuriddinova va Fayziyeva Sojida Ilxom Qizi** – “Umumta'lim maktabi o'quvchilari ekologik madaniyatini shakllantirishning mazmun mohiyati
3. **X. Muhiddinova va A. Adashaliyev** – “Polietnik jamiyatlarda ekologik madaniyatning shakllanishi”
4. **Axrorova Mohinur Akobir qizi** – “Yoshlarning ekologik ong va ekologik madaniyatini oshirish ekologik muammolarni oldini olish vositasi sifatida”
5. **Abduraimova Mavluda Anvarbek qizi** – “Talabalarda ekologik madaniyatni oshirish metodikasini takomillashtirish (umumiy pedagogika fani misolida)”
6. **Shuxratjon Askarovich Mamajonov** – “Oliy ta'lim muassasalarida ekologik tarbiyani amalga oshirish mexanizmlarini rivojlantirish”
7. **Sitora Ayonovna Azamova va Lerik Xudoyberdi o'g'li Pirimov** – “Ekologik madaniyatni shakllantirishda ekologik omil tushunchasi”
8. **Shahzod Gafforov** – “Ekologik ta'lim — tabiat musaffoligining muhim omili”
9. **Muhtarama Komilova** – “Ekologik madaniyat — ekomuammolarning oldini olish omili”



10. **Allaberdiyev R.X. va Kuchkarov N.Y.** – “Kimyoviy ekologiya”
11. **N.H. Hakimov, S. Vahimami va Sh. Zulfikorov** – “O‘zbekiston yangi taraqqiyot bosqichida”
12. **N.H. Hakimov** – “Inson ekologiyasi”
13. **Bozorova N.Sh.** – “Talabalarda ekologik madaniyatni rivojlantirishning ilmiy-pedagogik asoslari”
14. **Malikova A.R.** – “Pedagogika oliy o‘quv yurti talabalarida ekologik madaniyatni shakllantirish”
15. **Gekkel, Ernst** – “Krasota form v prirode”